

“Buralarda yabancı yok”: Hemşehri derneklerinin kentleşme üzerine etkisi, Ankara'daki Oflular örneği

“No outsider in here”: The effects of hometown associations on urbanization in the case of immigrants from Of in Ankara, Turkey

Muhammet Öksüz*^a

^a Siirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Siirt.

BİLGİ / INFO

Geliş/Received: 20.12.2017
 Kabul/Accepted: 30.03.2018

Anahtar Kelimeler:

Göç
 Hemşehri dernekleri
 Kentleşme
 Kentsel aidiyet

Keywords:

Migration
 Hometown associations
 Urbanization
 Urban belonging

*Sorumlu yazar/Corresponding author:
 (M. Öksüz) muhammetoksuz@siirt.edu.tr

DOI: 19.17211/tcd.369212

Atf/Citation:

Öksüz, M. (2018). “Buralarda yabancı yok”: Hemşehri derneklerinin kentleşme üzerine etkisi, Ankara'daki Oflular örneği. *Türk Coğrafya Dergisi* (70), 87-98
 DOI:19.17211/tcd.369212.

ÖZ / ABSTRACT

Türkiye 1950'lerden beri hızlı bir kentleşme süreci yaşamaktadır. 1950'lerde kıyıda yaşayan nüfus %75 iken bugün nüfusun % 92'si il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Bunun sonucunda kent merkezlerinde aşırı bir nüfus baskısı oluşmuştur. Göçle beraber kentleşme sorunları ortaya çıkmış ve bu sorunların çözümü için de bir tampon mekanizması görevi gören hemşehri dernekleri kurulmuştur. Hemşehri derneklerinin göçün ilk dönemlerinde adaptasyonu kolaylaştırdığı sonraki dönemlerde ise kentleşme sürecini yavaşlattığına dair görüşler vardır. Bu çalışma Ankara'ya Karadeniz Bölgesi'nden göç edenlerin kurdukları dernekler arasında ilk sıralarda yer alan Trabzon dernekleri içindeki Of ilçesinden gelenlerin kurduğu hemşehri dernekleri üzerinedir. Bu derneklerin göç sürecinde ve sonrasında göçmenlerin kentleşme süreçlerini nasıl etkilediğini konu edinmektedir. Bu bağlamda, göçmenlerin kentsel aidiyetlerinin gelişiminde, köken bölgeyle ilişki kurma biçimlerinde, köken bölgeye ait kırsal pratiklerin kent kültürüne aktarımında ve bu aktarımın niteliğinin değişiminde derneklerin rolünün kuşaklararası farklılıklar gözetilerek tartışılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla “Of” adı altında Ankara'da kurulmuş olan derneklerin üyelerinden 10 kişiyle derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Bunlar arasında “anahtar görüşmeci” olarak üç tane dernek yöneticisi bulunmaktadır. Görüşmeler boyunca ses kaydı yapılmış, ses kayıtları çözümlenmiş ve içerik analizi yapılmıştır. Kentleşme süreci, pek çok farklı faktöre bağlı olarak gelişmektedir ve bu faktörler arasında yer alan kurumsal destek mekanizmalarının yani derneklerin rolü, bu mekanizmaların etkinlik alanı genişledikçe artmaktadır. Bu çalışma, bir bütün olarak kentleşmeyi, dernekler üzerinden okuma iddiası taşımamakla birlikte, derneklerin özellikle göçün ilk dönemlerinde etkin bir ara mekanizma olduğunu kabul ederek, göçmenin kentteki birincil pozisyonunu belirleyen bir çerçeve sunduğunu iddia etmektedir. Bununla birlikte kuşaklararası farklılıkların gelişimi yanında derneklerin Türkiye'de yerel yönetimlerin güçlendirilmesine yönelik politikardan etkilenecek dönüşükleri söylenebilir. Çalışma sonucunda, bu derneklerin Ankara'daki Ofluların kentleşme süreçlerinde bir ara kurum olarak çalıştığı anlaşılmıştır. Dernekler, özellikle ilk göçmenlerin belirli kentsel alanlarda ve iş kolalarında kümelenmelerine neden olmuşlardır. Ancak sonraki kuşaklarda eğitim düzeyinin artması, topluluğun derneklerle ilişkilerinde kuşaklararası farklılıkların oluşmasına neden olmuştur.

Turkey has been experiencing a rapid urbanization process since the 1950s. In the 1950s, 75% of the population lived in the provincial and district centers; this number has grown to 92% today. As a result, there has been an extreme population pressure in urban centers. Together with immigration, urbanization problems have arisen and hometown associations have been established which serve as a buffer mechanism for resolving these problems. There are opinions that the hometown associations slow down the process of urban adaptation of the immigrants in the later periods while facilitating adaptation in the early periods of migration. Trabzon, a coastal province in the Blacksea region of Turkey, is an important source area for immigration to the Turkish capital city, Ankara. Immigrants from diverse subprovinces of Trabzon province have a large number of hometown associations in Ankara, however, the ones related especially to Of subprovince are ranking the top among such associations. This is the main reason why I focus on the immigrants from Of in this article. How these associations affect the process of urbanization of immigrants during and after immigration. In this context, it is aimed to discuss the role of associations in the development of urban belonging of immigrants in relation with the origin region, the rural practices of the origin region in the urban cultural transfer, and the change of the quality of this transfer, considering generation-based differences. For this purpose, in-depth semi-structured interviews were made with 10 of the members of the associations established under the name "Of" in Ankara. Among these, there are three association managers as "key interviewee". During the interviews, voice recordings were made and content analyses were made. This study seeks to explore the role of associations in the process of urbanization. This study does not claim urbanization as a whole, reading through associations. But these associations were an effective intermediate mechanism, especially in the early days of migration, suggesting that the migrants offered a framework that determines their primary position in the city. As a result of the study, it is understood that the people from the subprovince Of hometown association in Ankara is functioning as an intermediary in the process of urbanization. In particular, this process has caused clusters of first immigrants in certain urban areas and business areas. As the educational levels of the group members increase, their ties with the hometown association also decrease.

1. Giriş

Türkiye'nin 1950'lerden beri yaşadığı liberalleşme, devlet temelli ekonomiden uzaklaşma ve buna bağlı olarak gelişen sanayileşme ve makineleşme ile birlikte kırsal alanlar nispeten itici, kentsel alanlar ise çekici bir duruma gelmiş ve hızlı bir kentleşme süreci yaşamıştır. 1950'lerde kırdan yaşayan nüfus oranı %75 iken bugün il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus oranı %92.1'dir (TÜİK, 2015). Kırdan kente hızlı bir şekilde göçün başlaması ile beraber kent merkezlerinde aşırı bir nüfus baskısı meydana gelmiştir. Göç eden kişiler sosyo-ekonomik yapılarına göre kentin farklı alanlarına yerleşmişlerdir. Eğitim seviyesi düşük, belli bir refaha kırdan de ulaşamamış gruplar kentin gecekondulu alanlarını oluşturmuşlardır. Bir kaynaktan çıkıp yeni bir bölgeye göç eden ilk insanlar hiçbir bilgi ve belgeye sahip olamamanın verdiği dezavantajla büyük bir maliyet altına girerler. Bu kişiler yerleşip hedef ülke (bölge) ve yaşam hakkında bilgi sahibi oldukça geride bıraktıkları arkadaş ve akrabalarının onları takip ederek göç hareketinin çok daha az maliyetlerle tamamlanabileceği bir ortam sağlanmış olur. (Gençler, 2015) "Göçmenlerin, aile üyelerinin ve arkadaşlarının göçünü teşvik edip kolaylaştırdığı, bazen bir yörede yaşayan bireylerin hepsinin (ya da neredeyse hepsinin) tek bir yere göç etmesi ile sonuçlanan süreç olarak tanımlanan zincirleme göç" (Bartram vd., 2017) kavramı bu ilişkiler ağını önemli ölçüde açıklamaktadır. Bu amaçla kente ilk göç eden gruplar öncelikle erkekler olmuş, iş, barınma, güvenlik gibi durumları iyileştirdiklerinde ailelerini de yanlarına almışlardır. Bununla ilişkili olarak diğer tanıdık ve akrabaların da şehirlere göç etmesini bu durum teşvik etmiştir. Şehirlere göç eden bu gruplar genelde aynı il, ilçe, mahalle ve sokağı tercih etmişlerdir.

Bir bölgedeki ağ bağlantıları öncü göçmenler ile başlayarak zaman içerisinde giderek artan bir şekilde yaygınlık kazanır. Her yeni göçmen kendinden öncekilere kılavuz olduğu gibi kendinden sonra gelecek olanlara da rehberlik sunar. Bu ağ bağlantıları sosyal ve kültürel sermaye kullanılarak yapılır. Zaman içerisinde daha fazla göçmen göçe katılır ve yine zamansal olarak göçün maliyeti ve riskleri düşürülmüş olur. Bu durumda göç etmek kolaylaşacak ve döngüsel olarak işlemeye devam edecektir (Massey vd., 1993). Kişiler göç ederken her ne kadar yeni bir hayat inşa etme ümidiyle gelseler de yeni bir hayatı inşa ederken kendi kültürlerini, yaşantılarını, alışkanlıklarını, belleklerini de bu inşa sürecine dâhil ederler. Daha önce gelen kişilerin karşılaştıkları problemlerle tekrar karşılaştıklarında çözümün rahatlıkla sağlanması, diğerlerinin deneyimlerinden faydalanma gibi sebeplerle bu kişiler bir arada yaşama eğilimindedirler. Hatta göç sürecine dâhil olmak isteyen kişiler ikinci ve üçüncü kişilerle irtibata geçerek kalacağı evden, çalışacağı işe kadar tüm bunları belirlerler. Öyle ki belli il ve ilçelerde çalışan tarım işçileri, fırıncılar, halciler, pastacılar, inşaatçılar gibi meslekler belli illerden hatta köylerden göç etmiş kişilerce yapılmaktadır. Çünkü öncü göçmenler sonradan gelenlere iş bulurken ilk aradığı iş kendi mesleği ile ilişkili olanlar olduğu için yeni gelen kişiler de daha önce gelenlerle aynı mesleği yapabilmektedir.

Kentlerde yaşayan bu grupların eğitim seviyesi, nitelikleri nispeten düşüktür. Bu sebeple kentin diğer orta ve üst tabaka grupları tarafından dışlanırlar (bilinçli bir politika olmasına gerek yoktur) veya kendilerini bu gruplarla ilişki kurmaya uygun görmeyizler. Bu dışlanan, bir kısmı da marjinalleştirilen bu gruplar kendi içlerinde kenetlenirler. Bu durum genelde göç eden

ilk kuşakta daha kuvvetli iken sonraki kuşaklarda azalmaktadır. Çoğu göçmen bu gibi durumlardan kaçınmak veya en az hasarla atlatmak için ara mekanizmalar devreye sokar. Nitekim Poros bu ilişkisel bağlantı ağlarını teorik ve ampirik olarak ifade etmiştir (2011). Bunlar mezun dernekleri, devlet daireleri, sivil toplum örgütleri, diaspora kurumları, mülteci ve cemiyet kurumları, sivil toplum örgütleri, şirketler, dini kurumlar ve kültürel kurumlar olabilir.

Dışlanan ve marjinalleştirilen bu gruplar adapte olmak, kültürel koruma ve savunma için bazı dernekler kurmaktadır. Bu derneklerin neredeyse tamamı "hemşehricilik" üzerinden kurulmaktadır. Eğer kırdan kendi kentlerine göç edilmişse geldikleri köy veya ilçe adlı dernekler daha yaygındır. Fakat kırdan başka bir kente veya kentten başka bir kente göç ederken de gittikleri yerlerde geldikleri ilin adını taşıyan dernekler kurulması daha yaygındır. Örneğin Trabzon'un Of ilçesinden Trabzon merkeze göç etmiş kişiler Trabzon merkeze Oflular Derneği kurarken, Of'tan Ankara'ya göç etmiş gruplar Ankara'da Trabzonlular Derneği kurmaktadır. Gittikleri grup büyüdükçe ve farklılaştıkça daha kapsayıcı bir isim tercih edilmektedir. Yurtdışında yaşayanların "Türk – Kürt" adlı dernekler kurmaları gibi. Buldukları toplumda alt ve üst kimlik üzerinden kendilerini tanımladıklarından Trabzon'dayken Trabzon üst kimliği altında köylere varıncaya kadar alt kimlikler inşa etmişlerdir. Ankara'da ise Ankaralı olmak üst kimliğinden Trabzon alt kimliği oluşturmuşlardır. Fakat bu durumun istisnaları vardır. Burada yere bağlı kimlik inşa ettikleri tespiti yapılabilir. Hatta Karadeniz ile ilişkili derneklerin enflasyonunun boyutunu ifade etmesi açısından "Trabzon Dernekleri Başkanları Derneği Başkanı" kartviziti bunu açıklar (Kulaçoğlu, 2016).

Günlük hayatta kullanılan "hemşehrim" kelimesi ilişkiseldir ve en az iki kişi olması gerekir. (Kurtoğlu, 2005). Her ne kadar hemşehrim kelimesi aynı memleketli olma durumunu ifade etse de gündelik hayatta kullanım durumlarında aynı memlekette olma durumu aranmayabilir. Uşak Yörükleri Güneydoğu Koçerlerine hemşehrim diyebildiği gibi farklı yerde olma ve belli ortaklık durumlarının oluşması sebebiyle tüm Karadeniz coğrafi bölgesi birbirine hemşehrim diyebilir. Hemşehrilik kentte ötekine karşı kendisi gibi olanların, aynı toprağa ait olanların, yanında durmaktır. Bir çeşit "yerel yurt severlik" içeren memleketlilik anlayışını çağrıştıran (Tuncay'dan aktaran Adıgüzel 2016) hemşehrilik göç ile ortaya çıkan ancak memleketi dışında anlam kazanan (Kurtoğlu, 2004) bir gurbet kavramıdır. İnsanlar memleketlerinde birbirlerine "hemşehrim" diye hitap etmezler, hemşehrilik duygusu memleket dışında olmakla beraber ortaya çıkmaktadır. Bazı durumlarda akrabalağa yaklaşan hatta onun önüne geçen bir kavrama dönüşebilir.

Özkiraz, A. ve Acungil (2012) ifade ettiği gibi bu dernekler her ne kadar cemaat yapılanmasından cemiyet yapılanmasına doğru bir geçişi temsil etse de içeride hala cemiyet yapısına geçmemiş toplumsal bir yapı bulunmaktadır. Bu dernekler aslında belli ölçüde işlevseldir. Göçmen gruplarının kültürlerini yaşatmasına ve belli faaliyetlerde bir araya gelinmesine imkân tanımaktadır. Başka bir ifadeyle; Erder (2015) Türkiye'deki sosyal güvenlik sistemi, piyasa ve toplumsal dayanışmanın niteliklerini "cemaatçi muhafazakâr" modele benzetir. Yani sosyal devlet üzerine düşen sorumlulukları en az maliyetle atlatmaya çalışır. Belli bir sistem ve bilimsel temelli örgütlü bir yapı yoktur. Ülkedeki dini, kültürel veya derneksel oluşumlar bazı durumlarda kamu otoritesinden daha etkin ve söz sahibi olabilirler.

Siyasi irade tarafından sosyal devlet anlayışı gereği kişilerin asgari düzede geçimlerini sağlama, sağlık, kültür, barınma, eğitim vb. faaliyetlerine ulaşma ve bunlara erişimde fırsat eşitliği dibi durumlarda bir dizi yatırım yapması gerekmektedir. Bunun yerine daha az maliyet ve sorumluluk gerektiren belli dini yapıya, derneğe, gruba maddi veya siyasi destek sağlayarak tüm bu sistem başka kurumlar aracılığı ile yapılır. Kamusal alanda oluşan/oluşturulan boşluk bu kurumlarla formel ya da enformel bir şekilde doldurulmaktadır.

Herhangi bir topluma yeni giren bir birey isteyerek veya istem dışı kendine benzer bireyler veya gruplar arama girişiminde bulunur. Bireyselleşmenin ön plana çıktığı topluluklarda grup aidiyeti nispeten azdır. Fakat kırsal kökenli, sanayi öncesi topluluklarda ayrıca dini ve kültürel pratiklere bağlı olma durumu da bireyselliğin değil toplumsallığın ve grup aidiyetinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Özelde belli şehirli olma ortaklığı aranırken genelde belli bir bölgeyi olma bazı durumlarda yeterli olabilir. Böylelikle insanlar benzerleriyle bütünleşirler bu da onlara güç ve huzur verir bunun için de insanlar kimlikler inşa ederler. Buna “sosyal bağ ve çimento” denebilir (Bilgin, 2007). Göçmenler belli bir toplumsal yapıdan bir diğer toplumsal yapıya doğru hareket eder, bu iki toplumsal yapı birbirine benzer olduğu gibi çoğunlukla farklıdır. Bir grup ya da kişi Karadeniz’de hemşehri, Laz veya Trabzonlu kimliğine sahip değilken göç sürecine dâhil olduğunda bu kimlikleri sonradan edinebilir. Aslında bu kimlikler göçten önce de vardır fakat kullanılması işlevsel değildir, ne zaman ki öteki ile karşılaşılır işte o zaman devreye girerler. Bu durum “aşağı yukarı kurumsal hale gelmiş karşılıklı ahablık ve tanıma ilişkilerinin sağlama ağına sahip olmaya bağlı mevcut ve potansiyel kaynakların toplamı” olarak tanımlanan (Bourdieu, 1986) sosyal ve kültürel sermayelerini arttırmıştır.

1.1. Kentlileşme, Dernek Kavramı ve Hemşehri Dernekleri

“Kentlileşme, kırdan kente göç sonucu, kişinin kente özgü işlerde çalışması, kente özgü davranış kalıplarına uyum sağlaması ve kentin sunduğu fırsat ve imkânlardan faydalanması şeklinde ortaya çıkan bir değişim sürecidir” (Görmez, 1997). Kentlileşme ile beraber kentlerin sayısı ve kentlerde yaşayan nüfus yoğunluğu artmış, dikey ve yatay büyümeler ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bu süreç toplumsal bir değişim süreci olsa da bireysel süreçlerle başlamaktadır. Bu tür çalışmalarda genelde göç gruplarının kentlileşmesi üzerine durulurken şehrin ne kadar taşraştığı üzerine durulmamaktadır. Kişiler veya gruplar kentlileşse de şehirler de aynı zamanda taşraşmaktadır. Bununla beraber şehirde yaşayan ve kentlileşmeye adapte olan bu gruplar belli ölçüde kendi taşralarını da şehirleştirirler. Kişiler kente beraber yaşam tarzını değiştireceği bir sürece doğru girmeye başlar, en az etkilenende de bu değişim yaşanmaktadır. Sencer’e (1979) göre kentlileşme bir toplumsal değişim sürecini ve aynı zamanda fiziksel yerleşme sürecini içermektedir. Bu fiziksel değişim süreci çok farklı şekillerde olabilir. Göçle beraber yeni konut alanlarına ihtiyaç duyulabilir, gelen göçmenlerin niteliğine ve sermayesine bağlı olarak bu konut alanları gecekondu alanlarına dönüşebilir, aynı yerden gelen bu göçmenler belli mahalle ve semtlerde yoğunlaşabilirler, yine bu göçmenler var olan nüfusa baskı oluşturabilir ve bu nüfusun şehir içi alanlarda yer değiştirmesine neden olur. Göç ile beraber gelen nüfusun niteliğine bağlı olarak bu ilksel sosyal ağlara

ihtiyaç duymayarak işyerine, eğitim kurumlarına yakınlığı veya sessiz, sakin, yeşil alanın varlığı gibi niteliklere göre konut alanı tercih edebilir. Bu ilksel ağlar genelde büyük şehirlerde marjinal topluluklarda daha fazla görülmektedir. Zaman içerisinde bu marjinal topluluk giderek sosyo ekonomik koşulları iyileştirmeleri durumlarında ağlar zayıflayarak ailesel veya bireysel kararlara doğru evrilebilir.

Dernekleşme süreci uzun yıllar önce Batı’da özellikle sanayileşme dönemi ve sonrasında gelişmiştir. Belli amaç ve kendi istekleriyle bir araya gelme ile oluşmaktadırlar (Toksöz, 1983). Sanayileşme ile beraber büyük sanayi şehirleri hem ülke içi hem de bölgesel ayrıca da uluslararası göç için çekim merkezler olmuşlardır. Bununla beraber farklı merkezlerden, sosyo ekonomik yapıdan gelen gruplar sendikalaşma ve dernekleşmeye doğru gitmiştir. Giderek küreselleşen ve sınırların kalınlığının azaldığı dünyada ayrıca bu sürece ayak uyduracak teknoloji vb. mekanizmaların yaygınlaşması ile beraber insanlar rahatlıkla hareket etmektedirler. Bunun sonucu olarak şehirler çok etnik yapılı, çok uluslu ve çok kültürlü bir yapıya doğru gitmektedir. Bununla beraber çeşitli gruplar birbiriyle çatışabilmekte, dışlanmakta veya marjinalleşmektedir. Belli yapılar, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel olabilir, karşı kendilerini savunmasız hissedebilirler. Bunu sonucunda bir araya gelerek bu yapılar karşı direnç oluşturabilirler. Bu direnç dernekleri karşımıza çıkarmaktadır, bu derneklerle ilgili kişiler genellikle varlıklarını sürdürmek, ortak amaç ve kar ve kazancı paylaşma amacı gütmeyen kuruluşlardır (Yıldırım, 2004). Bu bağlamda dernekler kente bütünleşmeyi sağlayan, aynı zamanda da kente bütünleşme sorunu yaşayan insanlara hayatlarını anlamlı hissedecekleri kent içinde, kentten ayrı bütünleşebilecekleri sosyal formlar da sağlamaktadır.

Sanayileşme ve Türkiye ölçeğinde liberalizm ile beraber ortaya çıkan şehirlere göç eden gruplar başlangıçta öncü göçmenler şeklinde gelmişlerdir. Bu şehirlere gelen göçmen gruplar ilksel ağlardan uzak, akraba ve aile bağlarından büyük ölçüde kopmaktadırlar (eski işlevini yerine getirmemektedir) böylelikle bu kişiler yalnızlığa itilmektedirler. Bu yalnızlık ve anlamsızlık için kişiler önlem olarak aynı yerli (il, bölge, etnisite) olan kısmi olarak akrabalık ilişkisi bulunan kişilerle bir araya gelme ihtiyacı hissederek derneklerin oluşmasını sağlamışlardır (Toksöz, 1983). Çıkış noktası şehirselleşme yapılarla mücadele etmek, ayakta kalmaktır. Derneklerin kuruluş amaçları bakımından yalnızlıkla salt bir mücadele değildir. Yalnızları “yalnızlar kulübünde” toplamaktır. Bu dernekler sadece yalnızlığı girmekle kalmayıp kişilere iş ve konut bulma, ekonomik problemleri azaltma ve kendi kültürlerini korumanın yolunu açmıştır (Bal, 2008). Bu işlevler bireysel ölçekte dernekleşmeden de önce sürdürülmekteydi fakat dernekleşme ile beraber daha kurumsal hale dönüşmüştür.

Hemşehri derneklerinin kuruluş amaçlarını; “kente ayak uydurmak için uygun ortamların oluşmasını sağlamak”, “hemşehrileri dernek çatısı altında toplamak”, “gelinen yöreye ait kültürel değerleri korumak ve yaşatmak”, “maddi durumları iyi olmayanlara yardımda bulunmak”, “hemşehrilerin kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir ortam oluşturmak” şeklinde ifade etmek mümkündür (Terzi, 2014). Günümüzde küreselleşme ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte haberdar olma, haber almanın yaygınlaşması bu derneklerin yukarıda sıralanan işlevlerinin büyük bir kısmını yerine getirmekten uzaklaşmışlardır. Kişilerin bireyselleşmeleri ve dernek ağlarına ihtiyaç duymamaları

önemli bir etken olarak durmaktadır. Her grubun fırsat eşitliğine sahip olmaması, gelişmelere rağmen hala marjinal konumda olmaları derneklerle olan ilişkilerin nispeten daha yoğun olmasına sebep olmaktadır. Şehrin kültürü ile gelen kültür arasındaki makas daraldıkça derneklerin etkisinin azaldığı, makas genişledikçe hemşehrilik ağlarına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Bu dernekler her ne kadar birleştirici unsur olarak kurulansa da kendine mensup olmayanları dışarda tuttuğu için aynı ölçüde dışlayıcıdır (Kurtoğlu, 2005).

1.2. Ankara'da Of İlçesiyle İlişkili Dernekler

Ankara'da toplam Trabzonlu sayısı 32.776 kişidir (TÜİK, 2014-2016).

Ankara'da "başka yerli" olma durumuna göre de Trabzonlular 21. sıradadır. Aslında bu rakam ve sıralama önemli olsa da "bir yerli" olmak orada doğmakla ilişkilendirmenin doğru olmayacağı kanaatindeyim. İstatistik veriler birçok gerçeği istem dışı göz ardı edebilmektedir. İkametlerinin doğdukları şehirde olup Ankara'da yaşayan oldukça fazla nüfus vardır. Ayrıca Ankara'da doğup Trabzon nüfusuna kayıtlı kişiler, Ankara'da doğup Ankara nüfusuna kayıtlı olmakla birlikte bu kişilerin Ankaralı olarak kategorize edilmesi de bu rakamın gerçekliğini sorgulamaya sebeptir. Fakat buna rağmen genel bir çerçeve çiziyor olmasından dolayı dikkate alınabilir.

Ankara'daki faal dernek sayısı 10.783'dür. Bu bakımdan Türkiye geneli dernek sayısı bakımından İstanbul'dan (23.019) sonra ikinci sıradadır¹. Ankara'daki derneklerin 4.395 tanesi mesleki ve dayanışma dernekleridir. Bu rakam tüm Ankara'daki derneklerin % 45'ini oluşturmaktadır². Hemşehrilik ilişkili dernekler mesleki ve dayanışma dernekleri başlığı altında toplanmış ve detaylı faaliyet alanı hemşehri dernekleri olarak bir alt kategori oluşturulmuştur (Tablo 1)³.

Tablo 1. Ankara'daki Of ve ilişkili dernekler (18.04.2017).
Table 1. Hometown associations in Ankara (18.04.2017)

Dernek Adı	Dernek Kategorisi
Of ve Çevresi Kültür Sanat Dayanışma Derneği	Mesleki ve Dayanışma Derneği
Of ve Çevresi Kültür Sanat Dayanışma Derneği (Keçiören Şubesi)	Mesleki ve Dayanışma Derneği
Of Ağaçseven Köyü Tanışma ve Yardımlaşma Derneği	Mesleki ve Dayanışma Derneği
Trabzon Of Güresen Köyü Sosyal Yardımlaşma Dayanışma ve Kültür Derneği	Mesleki ve Dayanışma Derneği
Trabzon Of Sivrice Köyü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	Mesleki ve Dayanışma Derneği
Of ve Çevresi Gençlik Derneği	Kültür Sanat Derneği

Ankara'da Of ve ilişkili dernek sayısı altıdır. Bu derneklerin Mesleki ve dayanışma derneklerinin ayrıntılı faaliyet alanı hemşehrilik üzerinedir. Of ile ilişkili bir tane kültür sanat derneği bulunmaktadır.

Bazı derneklerin faaliyet alanı, detaylı faaliyet alanları, kuruluş

¹<https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/IlkereGorelstatistik.aspx> (15.02.2018) Veriler güncellenmiştir. Yaklaşık bir yılda Ankara'da dernek sayısı 307 tane, İstanbul'un ise 436 tane artmıştır.

²<https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/derneklerin-faaliyet-alanina-gore.aspx> (18.04.2017).

³<https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/illere-gore-faal-dernekler.aspx> (18.04.2017).

amaçları, statüsü vb. formel olarak belirlenmiş olsa da resmi kuruluş ile eylemsel olarak bu kategoriler uyuşmayabilir. Bir kültür ve sanat derneği enformel olarak hemşehrilik faaliyetlerini yürütebilir. Formel kategoriler dernekler hakkında genel bir fikir verse de aslında birçok dernek çok yönlü ve fonksiyonludur. Bir dernek iş bulma, istihdam etmede aracı olma, evlendirme, burs verme vb. faaliyetlerde gayri resmi olarak bulunabilir.

1.3. Araştırmacıların Sosyal Lokasyonu⁴

Araştırmacıların; araştırma konusunun ve grubunun neresinde bulunduğunu ve bakış açılarının nasıl olduğuna ilişkin ön bilgi vermeleri nitel araştırma çalışmalarında giderek haklı bir yaygınlık kazanmaktadır Konum tartışmaları sıklıkla kimin daha iyi bilebileceği sorusunun cevabıyla meşguldür (Deniz, 2017). Bunun için de gruba aidiyeti içeren içeride olma halini, ya da grubun bir üyesi olmamayı anlatan dışarıda olma halini içerir. Bununla birlikte aslında araştırmacının tam olarak çalıştığı grubun üyesi olması oldukça zordur. Mesela etnik olarak ortaklık söz konusu olsa bile yaş, toplumsal cinsiyet veya sınıf bakımından grupla farklılaşma gerçekleşebilir. Aksine, araştırmacı çalıştığı grupla pek çok açıdan farklılaşsa bile, sadece aynı okuldan mezuniyet bile, grubun araştırmacıyı benimsemesine ve ona güvenmesine yol açabilir. Önemli olan araştırmacının taşıdığı kimliklerin saha sürecine nasıl etki ettiğini, hem kendi kimliklerinin hem de bu kimliklere çalıştığı grubun yaklaşımı üzerinden dikkate almasıdır. Kimliklerle yaratılan iktidar ilişkilerinin tespiti, sahadaki çatışmaların müzakere edilmesine de katkı sağlar.

Kökene dayalı ilişkilerin bazı kesimler için yoğun, bazı kesimler için ise zaman zaman başvurulmuş gevşek ilişkiler olduğu anlaşılmaktadır (Erder, 2015). Karadeniz'de Trabzonlu olmanın yanında Karadeniz'de Oflu olmak farklı bir özelliktir. Oflular ayrıcalıklı kişilerdir, nerelisin diye soranlara Ofluyum derler (Aksoylu, 2016). Çalışma grubunun kendine ait özgünlüğü olduğunun düşünülmesi araştırmaya bir sebep olarak görülmüştür. Ayrıca Of'un Rize ile Trabzon'un sınır ilçesi olması, tarihi süreç içerisinde "Of Pazarı" her hafta belli ilçelerden gidilen yer olmuştur. Ayrıca İyidere akarsuyunun vadisindeki ilçe sakinlerinin de hayvan satma, satın alma, mutfak ihtiyaçlarını giderme vb. şeyler için gittiği yer konumundaydı. Daha önce ancak büyük pazarlardan satın alınabilen kauçuk ve lastikten yapılmış ayakkabının "Of lastiği" olarak bilinmesi ve zaman içerisinde malların serbest bir şekilde dolaşmaya başlamasıyla Of etiketi kalkmış artık kara lastiğe dönüşmüştür. Başka bir gerekçe ise konumsallıktır.

Doğduğum, büyüdüğüm yer bu vadi içerisindeki yerleşim yeridir ve bu mekânsal yakınlık ticaret ve evlilik ilişkilerini geliştirmiştir. Bu sebeple akrabalık yolu ile gruba aşinalık olduğu gibi, cinsiyetimin erkek oluşu ve dernek üyelerinin çoğunluğunun erkeklerden oluşması içeride olma konumsallığıdır. Ayrıca her ne kadar aynı şehirlilik olmasak da Karadeniz'de doğup büyüme ve Ankara'da olma ortaklığı da söz konusudur. Fakat buna rağmen içeride olma hali bazı şeylerin fark edilmemesini, dışarda olma hali ise grup ile kültürel mesafenin fazla olmasına sebep olur (Deniz, 2017)⁵. İnşaatçı değilim ve deneyimlemedim, Oflu değilim, ziyaretler dışında hiçbir zaman Of'ta yaşa-

⁴Sosyal İlokasyon kavramı; Ckut Krilic 2011 161-175

⁵Konum tartışması için bakınız: Deniz, A. (2017) Kesişen Kimlikler Ekseninde Bir Konum Tartışması: Bir Kadın Araştırmacının Türkiye'de Yaşayan Rus Göçmen Kadınlarla Karşılmasından Notlar Fe Dergi 9, no. 1, 12-26.

madım, hiçbir hemşehri derneğine üye değilim, eğitim ve yaşamım boyunca hemşehri derneğin desteğine ihtiyaç duymadım, sosyo ekonomik ve politik duruş olarak aynı yerde konumlanmıyoruz gibi sebepler beni dışarda olma durumuna itmektedir. Fakat özelde bu konuda hem içerde hem de dışarda olma hali yaşanmaktadır. 'Outsider within' hem dışarda hem de içerde olma halini tanımlar.

Lise eğitiminden sonra, üniversite ve çalışma hayatım dâhil, kesintisiz bir şekilde doğduğum il olan Rize'den ve büyüdüğüm kültürden 8 senedir, Bilecik'ten Siirt'e çok farklı illerde, ayrı yaşamaktayım. Bu süreçte farklı kültür ve etnik yapılarla ilişkilerim oldu. Farklı kültür ve etnik gruplarla ilişkilerde bulunulduğumda onlara anlamsız gelen bir durum bana, bana anlamsız gelen bir durum ise onlara anlamlı geldiği olaylar olmuştur. Aynı olaylara karşı verdiğimiz tepkiler de oldukça farklıdır. Bazı davranışlar "etik" sınırları içerisinde değerlendirilirken, bir başka grup aynı şeyi doğal karşılayabilmektedir. Tüm bu karşılaştığım durumlar kültürlerin farklılaştığını fakat bu insanlar bir arada yaşamalarına rağmen bir değişim ve evrenselliğe ulaşmakta zorlandıklarını hatta zorlandığımı fark ettim. Bir anlamda kendi içlerinde "paralel toplumlara" oluşturmuşlardı.

Diyarbakır Havaalanında uçağa biniş kartımı almak için bir uçak firmasının sırasında beklerken sıranın ön tarafların da bir kişi "ben gideyim hariya sorup geleyim" demesinin üzerine sıramı terk edip o kişinin yanına gitmemle başladı bu süreç. Nereli olduğunu sormam ve Rizeli olduğu cevabını alınca Diyarbakır'da Rizeli ile karşılaşmanın verdiği tebessüm beni bu konuyu araştırmaya sevk etti. Ayrıca Siirt'te özelde Rize, Trabzon genelde Karadeniz'e ait araç plakaları arayışım insanların (ben dâhil) neden, nasıl, niçin böyle davrandıklarını sorgulamama neden olmuştur (bu "benzerini" arama dürtüsü dernekleşmeyi filizlendirmektedir).

Bu çalışmanın Ankara'daki Oflu Dernekler üzerinde yapılmasının sebebi 2014 yılında Ankara Gölbaşı'nda dil eğitimi alırken Aydınlık Evler Mahallesinde oturan bir arkadaşımın evine yemeğe gittikten sonra yakın bir çevre de okey oynamak için bir kahvehanede oturmamızdır. Bilinçli olmadan gittiğimiz yer Of dernekleriyle ilişkili bir kahvehaneydi. Kahvehanede, memleketimin Rize olması sebebiyle, çok aşına olduğum bir sohbet havası vardı. Her ne kadar Karadeniz'e veya Trabzon'a ait kalıp yargılar olsalar da yerel içerikli konuşmalar, şiveli ifadeler, normal konuşurken bile bağırarak konuşmalar, aniden sinirlenip sonrasında hemen yatışan insanlar bana aslında Ankara'da olmama rağmen Of'taymışım (ya da Doğu Karadeniz) gibi hissettirdi. (Of sıradan bir ilçe yerleşim değil, yaşam tarzı, insanın ayrı özellikleri vardır, bir anda öfkelenir, bu öfkesi bir anda gider, bir anda aslan bir anda kuzu olur, o yörenin vermiş olduğu bir yaşam tarzı (K4)) Aradan 3 yıl geçtikten sonra 3 yıl önce yaşadığım bu olayları anımsayarak bu kişilerin kentleşme ve göç süreçleri nasıldır ve bu süreçlere hemşehri derneklerinin rolü nedir üzerinden bir araştırma problemi geliştirerek bu araştırmayı yapmaya karar verdim.

2. Yöntem

Hemşericilik, kentleşme, kentleşme, göç, gibi temel kavramlar üzerine ve birbiriyle ilişkili olarak alan değerlendirilmesi yapılarak Ankara'daki Of ve ilişkili dernekler üyesi 10 kişi ile yarı yapılandırılmış soru formu ile nitel görüşme yapılmıştır (Tablo 2).

Bu on kişinin üç tanesi dernek yöneticisi konumunda Anahtar Bilgi vericidir (key informant).

Tablo 2. Katılımcılara ilişkin bilgiler.

Table 2. Information on participants.

Geldiği Yıl	Ankara'da Bulunma Süresi/Yıl	Meslek	Yaş
1965	51	Emekli/İşçi	60
1977	40	Emekli/İşçi	55
1980	37	İnşaat Ustası	60
1990	27	İnşaat İşçisi	45
1999	18	İnşaat İşçisi	52
2002	15	Emekli/Memur	35
2001	16	İnşaat İşçisi	40
1970	47	Emekli/Mühendis	66
1969	48	Emekli/DerneK Yöneticisi	75
1975	42	Serbest Meslek/DerneK Yöneticisi	66
1988	29	Müteahhit/Yönetici	32

Araştırmacı araştırma sürecinin içine olduğundan nitel yerine nitel yöntem tercih edilmiştir. Ayrıca pozitivist olmayan eleştirel bir bakış açısı sergilenmeye çalışılmıştır. Maxwell'e göre (2005) nitel yöntemi; araştırmacı araştırılan gruptaki değişen durumlara, olay ve olguları nasıl adlandırdıklarına, beklenmeyen bir fenomenin ortaya çıkmasına ve sürecin anlaşılmasına imkân verdiği için savunur⁶. Birçok araştırmacı nitel yöntemlerde anlama ve yorumlamanın epistemolojik önceliğini kabul etmektedirler (Miles ve Huberman, 1994). Nitekim Elif Kuş (2010) araştırma süreci içerisinde araştırmacının konumsallığını sistematik bir şekilde anlattıktan sonra şöyle der: "Araştırmacının özneliği konu seçimi ile sınırlı kalmamış görüşmeler sırasında takındığı tutumda devam eden bir unsur olmuştur". Göç ettikleri yerlerde geçirdikleri süre ile kentleşme seviyeleri arasında bir ilişki vardır veya yoktur demek yerine kentleşme süreci ve göç süreçleri nasıldır, neler yaşanmıştır, gibi durumlar nitel yöntemlerle daha fazla aydınlatılabilir.

Görüşmeler sırasında "Biraz daha açar mısınız?" gibi sondaj soruları sorularak konu genişletilmiştir. Görüşmede fiziksel ortam şartları da dikkate alınarak amaçlı örneklem kullanılmıştır. Mekânlar erkek egemen olduklarından kadın katılımcılara ulaşmak için ancak evlerine gitmek gerektiğinden görüşme yapılan kişilere kadınlar dâhil edilememiştir. Dernek kamusal bir alan, kadınlar ise bu kamusal alanı kullanamadıklarından çalışmanın konusu, katılımcı grubun konumsallığı, kamusal ve mahrem alan yaratarak araştırma sürecini etkilemiştir. Ankara'daki tüm derneklerin üye sayısının sadece %26,28'i kadındır⁷. Araştırmaya konu olan derneklerin kadın üye oranı son derece azdır (%1,6). Bu durumun oluşmasında araştırmaya konu olan grubun kendi iç dinamikleri etkili olmuş olabilir. Nitekim grupta keskin toplumsal cinsiyet rolleri olduğu gibi derneklerin mekânsal organizasyonu da toplumsal cinsiyet odaklıdır. Görüşme süresince ses kaydı yapılmış (ortalama 40 dk.) ve ses kayıtları çözümlenerek içerik ve söylem analizi yapılmıştır.

⁶Tek bir konunun hem nitel hem de nitel yöntemlerle yapılmış çalışma için bakınız: Kuş, E. (2012) Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri Sosyal bilimlerde araştırma teknikleri Nicel mi? Nitel mi? Ankara Anı Yayıncılık

⁷<https://www.derneKler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/uye-istatistikleri.aspx> 15.02.2018 Türkiye nüfusuna oranla kadın üye oranı %2,92'dir (17.02.2018).

3. Araştırma Bulguları ve Değerlendirme

Görüşme 17.12.2016 – 15.03.2017 tarihleri arasında Ankara’da kurulmuş olan Of ve ilişkili dernek üyeleri ve yöneticileri ile yapılmıştır. Görüşmelerin yapılacağı mekânlara gidilirken Trabzon 61 plakalı birçok araç ve Ankara 06 plakalı araçlarda 61 veya Trabzon Spor takım renkleriyle bezeli araçlar görülmüştür. Görüşme yerlerinin bazılarında cadde üzerindeki birçok esnaf da Trabzonlu oluşu mekân üzerinde (Aydınlıkevler Mahallesi) bir örgütlenme olduğunun göstergesidir.

Kentleşme ve hemşehri dernekleri arasındaki ilişkiyi anlamak için kişilerin göç sürecini, oturduğu mahalleyi tercih etme sebebini, derneklere üye olma kazanımlarını, memlekete gidiş sıklığı ve sebeplerini, kendilerini nereye ait hissettiklerini, Ankara içindeki olası bir sorunu çözme yöntemlerini, kimden borç para aldığı veya verdiği durumları, kültür ve şivenin aktarım biçimlerini, memlekete dönme isteklerini, aile büyüklerinin kiminle nerede yaşadığı, nasıl, kiminle evlendikleri ve eşlerinin nereli oldukları, aile içerisinde herhangi bir konuda karar almada bu sürece kimlerin, nasıl katıldığı, bu dernek dışında başka bir dernek ve sendika üyeliğinin olup olmadığı gibi sorularla süreç anlaşılmasına çalışılmıştır.

Yukarıdaki temel sorular altında bu temel soruları aydınlatacak bazı sondaj sorular da bulunmaktadır. Göç sürecini anlatırken neden Ankara ve kim veya kimlerin vasıtası ile buraya göç ettiklerini de anlatılması istenmiştir. Genelde hemşehri dernekleri ile ilgili bağlantılı göçlerde kişilerin daha önce aynı şehre göç etmiş akraba ve tanıdıkları bulunmaktadır. Bu kişiler bunların tecrübelerinden faydalanarak göç ve adaptasyon sürecini kolaylaştırmaktadırlar. 51 yıldır Ankara’da yaşayan birisinin 51 yıllık tecrübesini tek seferde yeni gelen kişiye aktarması ve bu kişinin aynı tecrübeleri yaşamak için 51 yıla ihtiyaç duymayacak olması önemli bir kazanımdır.

Mahalle tercihlerinde iş yerine yakınlığı, akraba ilişkileri, apartmanda Karadenizli veya Trabzonlu olup olmaması, en yakın üç arkadaşın nereli olduğu da ayrıca sorulmuştur. Araştırma grubunun hemen tamamı aynı mahalle ve ilçeler de yaşamaktadır. Bu mahalle ve ilçelerde akraba ve hemşehrileri ile yaşamaktadırlar. Eğitim seviyesi arttıkça kişiler bireyselleşmekte ve ev, ayrıca mahalle tercihlerinde konfor ve belli merkezlere yakınlık önemli bir etken olmaktadır.

Derneğe üye olma kazanımları içerisinde derneğe geliş sıklığı, faaliyetleri, yöresel etkinlikler, dernek dışındaki kişisel faaliyetler gibi sondaj konular da sorulmuştur. Katılımcıların çoğu (8 kişi) her gün derneğe gelmektedir. Dernekler düğün, nişan, sünnet ve cenazelerde organizasyon ve iletişim kurma olarak görev yapmaktadır. Kişilerin eğitim seviyeleri düştükçe derneğe gelmek dışında bir sosyal faaliyetleri olmamaktadır.

Devletin liberalleşmesi ve modernizm ile beraber sosyal devlet olma anlayışından yola çıkarak kamu otoritesinin üzerindeki ekonomik ve sosyal yükleri hafifletmek için sosyal alanlardaki sorumluluklarını özelleştirmektedir. Toplumsal dayanışma ile ilgili konuların “aile ve akrabalık” ilişkilerine bırakılmış olduğu bilinmektedir. Bu sebeple aile kurumu ideolojik olarak sürekli desteklenmektedir (Ender, 2015). Bu tur ağlar devletin yükünü hafifletmede önemli bir rol oynamıştır. Devletin sosyal alandan çekilişi ile birlikte ortaya çıkan “sosyal piyasa”da sivil toplum örgütleri artık sosyal hizmetleri tasarlayan ve sunan yapılarıdır

(Akbaş, 2012).

Memlekete gidiş sıklığında, gidiş sebebi ve zamanı, gidildiğinde kalış süresi, memleketlerinde halen kalmakta olan akrabalar, yatırım tercihlerinde memleketin tercih edilip edilmemesi ve bu yatırımın niteliği ayrıca amacı, memleketlerinden yöresel ürünlerin Ankara’ya getirilmesi gibi durumlar sorgulanmıştır.

Kişilerin gidiş sıklıkları yılda 4-6 kez arasında değişmektedir. Gidiş sebepleri çoğu kez cenaze, düğün, tarımla ilişkili işler ve dinlenmek olarak sıralanmaktadır. Gittiklerinde 7 ve 15 gün süreyle kalmaktadırlar. Memleketlerinde anne ve babaları başta olmak üzere bazı birinci derecede akrabaları bulunmaktadır. Kış döneminde kısa süreli de olsa Ankara’ya gelip kalan ebeveynler şehir hayatına uyum sağlayamamaktan şikâyet ettiklerinden havaların ısınması ile beraber memleketlerine geri dönmektedirler. Bazı katılımcıların anne ve babası ise hiçbir şekilde Ankara’ya gelmek istememektedirler. Atadan kalma evlerini onarmak, yaylalarda ev yapmak dışında memleketlerine yatırım yapmamaktadırlar. Hatta yatırımı nerede kâr getirecekse oraya yapma eğilimleri olduklarını söylemişlerdir. Kârlılığın esas alınması adaptasyonun sonucu olarak görülebilir. Yatırımın niteliği ve amacı gelecek nesillerin memleketleri ile olan bağlarını sürdürmek ve yaşlılıkta memlekete geri dönmektir. Geri dönüş ile ilgili bir katılımcı eşinin kesinlikle geri dönmek istemediğine kendisine kalsa bugünden geri döneceğini bildirmiştir. Göç ile beraber daha çok çekirdek aile formuna dönüşen gruplarda kadın karar alma mekanizmaları içerisinde daha fazla yer almaya başlar. Bu sebeple göç ettikleri yerlerden geri dönmek istemezler (Abadan-Unat, 2006). Ayrıca kadının tasarruf mekanizmasının içerisinde yer alması ve alışveriş yapmada hareket özgürlüğünün olması önemli bir kazanım olarak görülebilir. Buna rağmen “sözde özgürleşme” (pseudo emancipation) durumu yaşanmaktadır (Abadan-Unat, 2006). Başka bir deyişle bu kişiler satın alma gücünün ilerisine geçemeyen bir özgürlüğe sahiptirler. Memleketlerinden yöresel ürünler getirmelerinin zamanla azaldığını zaten yöresel ürün yapacak kişilerin memleketlerinde artık kalmadığını dile getirmişlerdir. Göç yıllarında kırdan beslenme ilişkileri daha yoğun iken zaman içerisinde bu ilişkinin yoğunluğu azalmış belli ölçüde alışkanlık veya “*onun tadını başka yerde bulamamak*” yönünde evrilmiştir. Gıdaların memlekette temin edilmesi bir geçim stratejisi olarak görülmektedir (Erder, 1998).

Kişinin aidiyeti ile ilgili Oflu kime denir sorusu ve Ankara’da doğan çocukların aidiyetine ilişkin bir soru ayrıca sorulmuştur. Katılımcılardan biri hariç tamamı kendilerini Oflu olarak tanımlamaktadır. Oflu olmayı da atalarının, soyun ve kökün geldiği yer olarak ifade etmektedirler. Diğer bir kişi kendini dünyalı olarak tanımlamaktadır. Doğan çocukların kendilerini Ankara’ya ait hissetmeleri ve derneklerle ilişkilerinin olmaması kentleşme sürecinin nesiller arası farklılaştığını göstermesi açısından önemlidir. Böyle bir eğilim genel anlamda olması beklenen bir sonuçtur.

Görüşmelerin tamamı erkek, evli ve Oflu olan on kişiyle yapılmıştır. Bunların arasında üç tane yönetici bulunmaktadır. En yüksek eğitim durumu üniversite ve en düşük eğitim durumu ilkökuldür. Kendilerinin kardeş sayısı ile sahip oldukları çocuk sayısı doğum oranının azalması yönünde farklılık vardır. Kendi eğitim durumları daha alt kategoride, çocuklarının ise daha üst eğitim kategorilerinde yer almaktadır. Burada kuşaklar arasında bir farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır. Görüşme yapılan kişi-

lerin tamamı çocukluk hatta gençlik dönemlerinin bir kısmını memleketlerinde geçirmiş sonrasında bu sürece dâhil olmuşlardır. Tamamının çocukları Ankara'da doğmuş veya bir başka yerde doğan çocuklarını Trabzon'da doğmuş olarak göstermiş ancak tatillerde memlekete gitmektedirler. En fazla 51 en az 15 yıldır Ankara'da yaşamaktadırlar. Hiç birisi Ankara doğumlu değildir.

Türkiye'de 1950'lerde sanayileşme ve makineleşme ayrıca çok partili hayata geçişle gelen liberalleşme, siyasi ve ekonomik istikrarla beraber kırdan kente göç başlamış büyük şehir merkezleri iş bulma bakımından önemli çekim merkezleri olmuşlardır. Bu tarihlerde Ankara önemli çekim merkezlerinden biri konumundadır. Görüşme yapılan kişilerden bir tanesi 1965 yılında Ankara'ya geldiğinde 1,5 yaşındaymış ve kendi ailesinde il dışına göç eden ilk kişi bu kişinin babası olmuştur. Bu kişinin 2 çocuğu ayrıca çocuklarının da çocukları vardır. Dolayısıyla baştan itibaren 4 kuşaktır Ankara'da bulunmaktadırlar. Diğerleri ise biri 15 ve 40 arasında değişen yıldır Ankara'da bulunmaktadırlar. Bu kişiler birçok akrabası ve tanıdıkları vasıtası ile buraya gelmişlerdir. Geliş yılları olarak 1995 – 1998 yıllarına denk gelmektedir. Göç sürecini başladığı bu yıllarda ekonomik krizin olması, tarımsal faaliyetlerin ailelerin geçimi için yeterli olmaması hareketlilikte önemli etkidir. Nitekim görüşmeye katılan kişiler de bunu belirtmiştir.

...babamızdan dolayı iş, babam zamanında buraya geldi, köyde biliyorsun ne var orada duracak, orada çayla uğraşıyorduk, çay geçinmemiz için para getirmiyordu (K 1).

...bizim orada gelir getirecek bir şey olmadığından dolayı dedemin kardeşi yani, ufakken göçüp buraya geldiler (K 2).

... Yani Karadeniz Bölgesinde üretime yönelik çalışma alanları yok dolayısıyla orada yaşayanlar ihtiyaçlarını karşılamak için bir şeyler yapmak mecburiyetinde kalıyorlar... (K5)

Göçe katılan kişilere neden Ankara diye sorulduğunda şu cevapları verdiler:

... O zamanlar bizim toplum burada olduğu için buraya geldik ... Evet, Esat'ı da edebildim ama burayı (Aydınlık Evler Mahallesi) ettim. Toplumumuz burada olduğu için. Buralar hep tanıdık. (K1).

Burada inşaat minşaat yaptılar, çalıştılar kaldılar burda, bir kolumuz burada bir kolumuz orada, e onların akabinde haliyle dedemizin yolundan giderek buraya geldik burada malları da vardı (arsayı kastediyor) geldik buraya buraya kaldık. Ankara'ya para kazanmaya celdum... Mahalleyi akrabalarımından dolayı geldim, tanıdıklarım var, işime de yakın. Apartmanda var, bir, iki, üç, üç tane aynı köyden var. (K 2).

Halkımız, köylümüz burada diye buraya geldik (K 3).

Belli bir nedeni yok. İş yerine yakınlığı sebebiyle tercih ettim. O zaman meyhanecilik yapıyordum. Emekli olduktan sonra. Apartmanda var, bir aile var. Hemşerici bir adam değilim. Oflularla mecburi görüşmelerim var diğerleri benim seçtiklerim. (K 6 – Kendisini Dünyalı olarak tanımlayan kişi).

Sosyal açıdan çok hareketli bir yer olduğu için tercih ettim (K5).

Sakin ve elit olduğundan seçtim. İşyerine yakınlık veya ta-

nıdkla alakalı değil. Karadenizli Komşum yok. (K 4- Eğitim seviyesi en yüksek olan kişi).

Görüldüğü üzere görüşmecilerin tamamı, kendileri ve kendilerinden öncekiler dâhil, ekonomik nedenlerle Ankara'ya göç etmişler, göç yeri olarak mevcut mahalleyi tercih etme sebepleri de tanıdıklarının, akrabalarının aynı yerde olmasıyla ilişkilidir. Nitekim sosyal sermaye açısından ailede veya köken bölgedeki yakın akrabalarının bir göç hikâyesinin bulunması göçü teşvik etmektedir. Göçmen ilişki ağları (network) göç hareketini özendiren göç etmeyi sürekli olarak diri tutmakta ve yaygınlaştırmaktadır.

Katılımcıların, ikamet ettikleri mahalleleri neden tercih ettikleri sorulduğunda, bazıları belirli bir neden göstermemişlerdir. O mahallenin işyerine yakın olması, sakin ve "elit" olması gibi tercih gerekçeleri ise katılımcıların icra ettikleri mesleklerle ve eğitim düzeyiyle ilişkili olmalıdır. K 4, K5 ve K 6 katılımcılarının her biri üniversite mezunudur. Uzun süre Ankara'da yaşamaktadırlar ayrıca bir tanesinin babası ile beraber üç nesildir üniversite mezunudur. Bu kişinin ekonomik refahının ve eğitim seviyesinin yüksek olması mahalle tercihinde "sakin ve elit" olmasını önemsemektedir. Başlangıçta aynı mahallede yaşayan bu kişiler zaman içerisinde şehre entegre olmalarıyla birlikte "hemşehri mahallesinden" ayrılmışlardır. Ayrıca kişilerin ilişkilendikleri yapıların fazla olması sebebiyle bu üç kişi hariç diğerlerinin en yakın üç arkadaşı Oflu olma hemşehriliği üzerinden olduğu gibi aynı köyden olma durumları daha fazladır. Bu üç kişinin en yakın arkadaşları Artvin, Kahraman Maraş, Erzurum, Konya, Diyarbakır, Kars, Rize, Bursa ve İzmir şehirlerinde doğmuşlardır.

Quian ve arkadaşları (2011) bu tür kültür derneklerinin kültür merkezine bağlılık duygusunu güçlendirdiğinden kente ilişkin aidiyet duygusunda itici bir role sahip olacağını ifade etmektedir. Dernekler, vakıflar gibi alanlar göç edilen yerde ilişkileri kuvvetlendirmek, yeniden inşa etmek, sorunlarla baş etmek, kendileri için güvenli bir alan oluşturmak için önemli kuruluşlardır. Fakat dernekler her ne kadar kişilerin kültür ve geleneklerini yaşatsa da kent ile kaynaşmayı, ona ayak uydurmayı da zorlaştırmaktadır. Derneğe sürekli gelen kişiler genelde memleketlerinde doğmuş sonradan Ankara'ya gelmiş kişilerdir. Sonraki nesiller yani Ankara'da doğan kişiler dernekle olan ilişkileri çok zayıf olduğu gibi hiç olmadığı durumlar da vardır.

Derneğin cenazeler ile ilgili haber verme, mesaj atma ve az da olsa yardımlaşma faaliyetleri gibi kısıtlı etkinlikleri olmasına rağmen insanların hep beraber oturacakları bir mekânı tahsis etmeleri tek başına yeterli gözükmemektedir.

Derneğin faaliyetleri nelerdir, geliş sıklığı ve nedeni sorularına karşılık şu cevapları vermişlerdir:

Derneğe üyeyim... Cenaze oluyor, mesaj atıyorlar, sünnet düğün organizasyonu da yapıyorlar (K1).

... Her gün gidiyorum evden çok buriya duriyum... Derneğin hiçbir faaliyeti yok... Böyle aktif bir dernek değil. Tanışma ve yardımlaşma derneği. Durumu olmayana yardım yapıyor (K 2).

Buraya her gün geliyorum, buraya uğramadan eve gidemem ben. Burada oyun oynayıp sohbet ediyoruz. Eşimiz dostumuz var. (K 3)

Hemşerilerle bir arada bulunuyorsunuz, memlekette haber alıyorsunuz, memlekete haber gönderiyorsunuz. Bir

sosyal dayanışma oluyor. Emekli olduktan sonra haftada 3 4 gün geliyorum. (K 6).

Görüldüğü üzere insanlar derneğin pasifliğinden şikâyet edenken aslında bir arada olmayı sağladığından fazla bir beklenti içerisinde değillerdir. Ayrıca dernekler bir haber alma, haberdar olma ve haber gönderme mekânı olarak kullanılmaktadır.

Anahtar bilgi verici (key informant - KI) yani dernek başkanları dernek faaliyetlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Trabzon tanıdım günlerine derneği tanıtma olarak yer alıyoruz.(K11)

Buradaki üyelerin Of'taki etkinliklerine katılıyoruz. Diğer dernekler davet ettiklerinde davetlerine katılıyoruz. Fikrimizi sorduklarında fikrimizi beyan ediyoruz. (Ulusal ve uluslararası derneklerle ilgili bir işbirliğiniz var mı sorusuna karşılık olarak) Kızılay Yeşilay gibi kuruluşlardan şu ana kadar bir talep (onlardan) olmadı. Ekonomi, siyasi, kültür etkinliklerimiz oluyor. Fakat kentte yaşama kent bilinciyle alakalı etkinliklerimiz olmadı (K12).

Geçmişte yüksek lisans yapmış bir kişiden lisans mezununa oradan da lise mezunu olma durumuna doğru dernek başkanlarının eğitim seviyelerinde bir düşüş vardır. Ayrıca daha önceki dernek başkanlarında fötr şapka takan (bir siyasi ve ideolojik görüşün simgesi olarak kullandığını ifade etmiştir), meyhane işleten kişiler varken günümüzde yönetimde muhafazakârlaşma olmuştur. Fakat buna rağmen tüm bu farklılıklar "Of lu olma şemsiyesi" altında birleşmişlerdir. Kızılay ve Yeşilay gibi derneklerle faaliyetleri yoktur ayrıca üyelerin meslek odaları dışında sendika üyelikleri de yoktur. Kızılay ve Yeşilay gibi derneklerden talep olmadığını ifade etmeleri talebin bu kuruluşlar tarafından gelmesini bekleme fakat bu kuruluşlarla iletişime geçme gibi bir durum söz konusu değildir.

Dernek faaliyetlerine sponsor olan iş adamlarının iflas etmesi sonucu faaliyetlerin aksamasını eski dernek başkanı şöyle ifade etmektedir:

Ben bu derneğe başkanlıkta yaptım. Biz burada çok faaliyet yaptık. Ülke konularıyla ilgili konferanslar derledik, düzenli iftar yemekleri yaptık. Of'un kurtuluşuyla ilgili her yıl kurtuluş balosu (günü yerine balo tabirinin kullanılması dikkat çekicidir) yapardık. "Dık" diyorum, çünkü ülkenin durumundan dolayı bu tür faaliyetleri destekleyen iş adamları iflas etti maalesef. Memur maaşıyla da olacak iş değil. Şimdi pas geçiyoruz o işleri (K13)

Burada derneklerin zaman içerisinde dönüşmeleri ile ilgili bazı şeyler söylenebilir: Gelen her grup (Of lu) üyeleri bu derneklere ulaşması mümkün olmayabilir. Dernekler ya tamamen üst kimlik üzerinden bir yapılanmaya giderek tüm "bir yerli olan" gruplara hitap edebilir ya da yerel hakların taleplerini dikkate alarak daha fazla yerelleşme sağlamaktadır. Yoksul ve yoksun kişiler bu derneklere erişimi ve sosyal ve kültürel ağlardan yararlanması zordur. Genelde grup içi "orta ve orta üstü sınıflara" hizmet etmektedir. Fakat kentlileşmeye dair sıkıntılar genelde "alt sınıf grubu" içerisinde yaygındır.

Zaman içerisinde derneklerin siyasal iktidarla beraber muhafazakarlaşması veya ulusalcı olması gibi eksen kaymaları bazı riskleri ortaya çıkarmakta ve bu tür derneklerle kişiler aralarında bir mesafe koymakta ya da yeni yaklaşımlar izlemektedirler. Aynı şekilde siyasal iradeye karşı grup kendi iradesini ortaya

koyduğu zaman bu sefer marjinalleşmekte, ademe mahkûm edilmekte ve etkisini kaybedebilmektedir. Konu ile ilgili derneklerin geçmiş dönemlerde etkinlik ve faaliyetlerinin nispeten daha az olmasının sebebi bu olabilir. Lobıcılık ve adam kayırma belli ölçüde patronaj faaliyetlerinde sadece bir başka yerde doğduğu için bu ağdan faydalanamayan başka yerli kişilerin mağdur olarak ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Dernekler enformel bir şekilde önemli referans bağlantıları oluşturabilir.

K9 ve K8 katılımcısı kentlileşmeye ilişkin içinde bulunduğu derneğin katkısını şöyle ifade etmiştir:

(Mehmet oradan iki tane çay ver bize diye çağırıyor) Biz bu derneğe çağırıp çağırılmak için geliyoruz. Başka yerde böyle konuşamadığımız için buraya geliyoruz. Ankara'nın başka bir yerinde olsa, Of cemiyeti olmasa başka hiçbir yerinde konuşamazsın. Mehmet iki çay ver bize demem gibi, bu konuşmayı hiçbir yerde yapamazsın, yaparsan bizi dışarı atarlar, dernekler insanların kentlileşmesine zarardır, medeni olmaktan uzaklaştırıyor, insan olmaktan uzaklaştırıyor, geliştirmiyor, Of'ta var olduğundan daha geri gidiyor, Of'ta da böyle konuşsan atarlar seni dışarı, babanun evinde de konuşamazsun.(K9)

Bu dernekler bizim Of'un insanı cahildir biz bunları şehrin birikimine hazırlayalım dedikleri dernekler değildir. Yani böyle bir idealleri yoktur. Buraya gelen her insanın değişik sebebi vardır, müşterek hiçbir sebebimiz yoktur. Gelip oyun oynama, başka yere gidemeyiz, oturma standardımız eksiktir (birisini araya girerek oyun oynarken birisini geldiğinde rahatsız oluruz) (K 8)

İnsanlar herhangi bir kette yaşamalarına rağmen kenti tanımayan, kentin tüm olanaklarından faydalanamıyorsa bu kişilerin kentte yaşadığı fakat kentli oldukları söylenemez. (bu ifade kişilerin ya da grupların fırsat eşitliği durumu göz ardı edilerek söylenmiştir) Göç ile gelen insanların kurdukları dernekler, vakıflar veya cemaatler vasıtasıyla kentle olan bağları asgari düzeyde olmakta hatta kopmaktadır. Böyle durumlarda bu insanlar yıllarca başka şehirde yaşamış olmalarına rağmen memleketlerine gittiklerinde memleketlileri tarafından "nasıl yıllarca başka yerde yaşamış ama hiç değişmemiş" veya "insan biraz düzelir, bir şeyler öğrenir" gibi söylemlerle karşılaşmaktadırlar. Bu insanların değişmemesi, memleketlerinde kimileri tarafından özünü, geleneğini koruduğu için olumlu kabul edilirken, kimileri tarafından "medeniyet öğrenememek" olarak tanımlanmaktadır. Almanya'ya giden Türkiyeli olanların Almanya'dan Türkiye'ye döndüklerinde Almanca öğrenemeden geri gelmeleri gibi (Abadan Unat, 2006).

Göç eden kişilerin geldikleri yerlerle olan ilişkileri ve bu ilişkinin süresi ve niteliği kentlileşme sürecini etkileyen önemli unsurlardır. Tatillerde, özel günlerde, dini ve kültürel etkinliklerde memleketlerine gitmeleri orayla olan ilişkilerini belirlemede önemlidir. Bu kişiler kentle değil yerelle aidiyet geliştirdiklerini destekler niteliktedir. Nitekim görüşmeye katılanların tamamının memleketleriyle ilişkisi sürmektedir ve yılın önemli günlerinde memleketlerine gitmektedirler. Ankara'da tanıştıkları kişilerle memlekette de görüşüp arkadaşlıklarını devam ettirdikleri gibi, Ankara'da tanıdıklarını zaten memleketlerinde de tanıdıklarını belirtmişlerdir. Burada aslında derneğin kendi içerisinde de yerelde örgütlenme içerisinde olduğu söylenebilir.

Zaten katılımcılar konularına göre kendi köyleri dışında olanları, Oflu olmayanları, Trabzonlu olmayanları ve başka şehirden olanları “yabancı” olarak tanımlamaktadırlar.

...Bizim burada zaten yabancı yok...(K10)

Göç eden kişiler birikimlerini değerlendirdikleri mekânlar da kentleşmeyi belirlemede önemli bir ölçüttür. Göç eden kişiler kazançlarının göç ettikleri yerlerde ayrıca kazanç getirebilecek herhangi bir yerde değerlendirdiklerini söylemeleri kente ilişkin bir aidiyet duygusu geliştirdikleri işaretidir. Şayet memleketlerine bir yatırım gerçekleşiyorsa dönüşün oraya olduğunu, aslında kendilerini göç ettikleri yere değil geldikleri yere ait hissettikleri söylenebilir. Nitekim katılımcıların dört tanesi ki uzun süre Ankara’da yaşayan kişiler, dışında diğerleri kazançlarını memleketlerinde değerlendirdiklerini söylemişlerdir. Buradan anlaşılacağı üzere, göç ettikleri yerde geçirdikleri zaman arttıkça kente ilişkin aidiyet duyguları da daha fazla gelişmektedir (bunula ilgili ampirik çalışma için bakınız Özkiraz ve Acungil, 2012). Kişilerin eğitim seviyesi arttıkça ve şehre ilişkin sosyal ağları geliştikçe memleketlerine geri dönme istekleri ortadan kalkmaktadır. Fakat çoğu emekli olunca memleketlerine geri dönmek istemektedirler. Geri dönüş göçünü farklı şekilde özetlemek için çeşitli tipolojiler mevcuttur: sıkça atf yapılan çalışmalardan bir tanesi de Cerese’a aittir. (1974): Geri dönüş göçü burada emeklilik, başarısızlık, muhafazakârlık ve yenilik olarak şekillenmektedir (Bartram vd., 2017). Hemşehri dernekleri ile ilişkili kişilerin tamamı emeklilik sonrası geriye dönüş göçü yapacağını ifade etmiştir. Erkekler genelde göçü geçici olarak düşünüp (bir gün) geri dönme niyeti geliştirirken kadınlar (göç yoluyla özgürlük kazanan – Sözde özgürleşme) ise geri dönme seçeneğini daha az çekici bulurlar (Pessar, 1999).

Öyle bir sosyo ekonomik alt yapı yok. Orada burada evim ve akrabalarım var, oraya gider kalırım buraya gelir kalırım, geri dönmek eski tabirdir. Şimdiki tabirde yok. Şimdi nasıl döneyim, çocuklarım burada çalışıyor burada bir düzenleri var, ben hem orada hem buradayım, aynı yerdeyim, hem orada hem buradayım (K 7).

K 7 katılımcısı gıda mühendisi olarak çalışmaktadır ve üniversite mezunudur. Türkiye’nin muhtelif şehirlerinde bulunmuş ayrıca yaşamıştır. Bu kişinin oğlu Belçika’da göç üzerine çalışmaktadır. Aile içindeki bu eğitim ve sosyal yapı bu konudaki yorumunu diğerlerinden farklı kılmıştır. Diğerleri gitmeyi düşünüyorum veya dönmek istemem gibi cevaplar verirken bu kişi “hem oradayım hem burada” ifadesini kullanmıştır. Geri dönme isteğini “eski tabir” olarak değerlendirmesinin altında yatan sebepler: teknoloji ile beraber ulaşımın gelişmesi ve hızlanmasıdır. Bir günde Ankara’dan uçak ile Of’a köye gidip yine aynı gün geri dönebilmektedir. İşte tam olarak da “hem oradayım hem buradayım” tabiri budur.

Büyük şehirlere göç eden kişiler kendi kimlik ve kültürlerini yaşatmak, kendi mekânlarını geldikleri yere benzetmek, değiştirmek ve dönüştürmek için önemli çaba sarf ederler. Bu sebeple de göç ettikleri yerlerde küçük bir Of, Trabzon yaratırlar. Resmi ve özel kurumlarda çalışan memleketlileriyle ilişkilerini kuvvetlendirip ve işlerini kolaylaştırırlar. Nitekim ABD’de Chinatown’ların olması, Almanya’da Türk kasaba ve şehirlerinin olması, İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana gibi illerde de belli mahalle ve ilçelerde birbirini kollama ve yabancı olan mekânı iyileştirme veya dönüştürme amaçlı Kürt mahalleleri olması gibi. İlk göç eden kişilerin neredeyse tamamı kendilerini geldikleri

yerde ait hissederek. Fakat bu durum yeni kuşakların ortaya çıkmasıyla beraber zayıflar. Bu zayıflamanın şiddeti kültürün aktarım şiddetiyle negatif bir ilişki içerisinde. Ayrıca yeni kuşakların diğer topluluk ve gruplarla ilişkilendirme sıklığı ve derecesi de kuşakların kültüre veya kentleşmeye direnmesini etkiler. Nitekim bu derneklere ilk göç eden grupların gelmesi fakat sonraki nesillerin gelmemesi bunun işaretidir. Ayrıca bir katılımcı burada tanıdıklarının çocuklarını tanıyamıyor olmaktan şikâyet etmektedir.

Kendinizi nereye ait hissediyorsunuz ve Oflu kime denir sorusuna karşılık olarak şu cevapları vermişlerdir:

Of’a ait hissediyorum. Başka bir şey mi olur. Of beynelmilel kimliğe sahip kişilerdir. Trabzonlular normal Ankara Samsun gibi Türk vatandaşlarıdır. Bütün kimliklerin üstündedir. Of kelimesinin kişi üzerine yüklediği yükümlülük, ağırlıktır... Of sıradan bir ilçe yerleşim değil, yaşam tarzı, insanının ayrı özellikleri vardır, bir anda öfkelenir, bu öfkesi bir anda gider, bir anda aslan bir anda kuzu olur, o yörenin vermiş olduğu bir yaşam tarzı. Of’ta yaşayan Oflu ile Ankara’da yaşayan Oflu arasında bir fark yoktur. 40 senedir Of’un dışındayım orada yaşadığımdaki kişiliğimle buradaki kişiliğim arasında hiçbir fark yoktur. (K4)

Ben Oflu, Bayburtlu, Rizeli böyle olur diye düşünmem insan ya iyi ya da kötü olur. Çocuklarımda Türkiye vatandaşıdır. (K6)

“Of beynelmilel bir kişiliktir”, “bütün kimliklerin üstündedir”, “Trabzonlular normal Ankara Samsun gibi Türk vatandaşlarıdır” vb. ifadeler yerelde milliyetçiliğin bir göstergesidir. Hiçbir şemsiye tanım kullanmadan şemsiyenin kendisi olma iddiası taşımaktadır. Bunu söyleyen kişinin “elit” mahalle tercihi, üniversite mezunu olması en azından bu tür kaygıları olan kişilerden beklenmeyecek ifadeler olarak görülebilir, oldukça ilginçtir. Eğitim ve refahla ilişkili olarak dernekle olan ilişkilerde azalma görülmesi beklenirken bu kişinin her gün derneğe geliyor oluşu birçok şey ifade etmektedir. Diğer kaygı ve özellikleri ile derneğin üyeleri ile farklılaşsa da ırk milliyetçiliği ve Oflu olma milliyetçiliğinden kopmamaktadır. Kültürel olarak öğretilmiş olan bu düşünce derneğe her gün gelmekle bunu her gün yeniden inşa etmektedir. Ayrıca bir kültürel mit olarak “Ofular direk Allah’a bağlıdır” ifadesi bu düşünceyi beslemektedir.

Bu görüşe rağmen bunu tamamen reddeden bir kişi kendini ve çocuklarını dünya insanı ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak tanımlamaktadır. Ayrıca yukarıda bahsi geçen kültürel mit için şöyle diyerek yapı bozuma gitmiştir:

Oflu direk Allah’a bağlıdır derler, direk Allah’a bağlı olmak demek, ben peygamber tanımam demektir. Ofular, çok münasip, dindar görünürler ama peygamberlere imanı pas geçerler, birçok Oflu farkında değil ve bu lafı çokça kullanırlar, bu tanımın dışındayım (K 6).

Bu iki farklı görüşün ortaya çıkması “milliyetçi muhafazakârlık” ve “milliyetçi sol” ile açıklanabilir.

Dernek başkanına neden Trabzon Of değil de Of ve Çevresi olarak dernekleştikleri sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

Of kendine has, ait bir isim, dünyaya mal olmuş bir isim. Of ve çevresi sadece Türkiye’deki çevresiyle kalmıyor dünya ülkeleriyle, Avrupa ülkeleriyle beraber. Dünyanın tüm ülkelerinde Oflu var (K1).

Derneğin isminin Of ve çevresi olmasından görüşme öncesi iki sonuç çıkarmıştım. Birincisi Of ilçe merkezi ve köylerini içine alan bir çevre, diğeri Of ilçesinin tamamı ve çevre ilçeler. Fakat durum böyle olmamıştır. Derneğin Samsunlu, Giresunlu, Rizeli hatta Fransız, İtalyan üyelerinin olduğunu bu sebeple Of ve dünyanın geri kalanı olarak bir çevreden bahsedildi. Muazzam bir “yerel milliyetçilik” vardır ve bu derneğin adının var oluşuyla inşa edilmiştir. Oflu olmak Türk olmaktan, Trabzonlu olmaktan, Karadenizli olmaktan daha üst kimlik olarak görülmektedir. Oflu olan birisi hem Türk, Trabzonlu, hem de Karadenizlidir. Fakat Karadenizli olan birisi Oflu, Türk ve Trabzonlu değildir önermesini ortaya çıkarır.

Araştırma grubunda kişiler kendilerini Trabzonludan ziyade Oflu olarak hissetmektedirler. Yerelleşme düzeyi fazladır. Kültürlerini yeni kuşaklara aktarılmasında oldukça fazla baskıları vardır. Derneğe gelen kişiler daha önce de belirttiği gibi göç edilen yerde belli süre yaşamış kişilerden oluşmaktadır. Yeni kuşağın dernekle ilişkilenebilir oldukça zayıftır. Aynı şekilde şivenin aktarımı nesiller arası zayıfladığı gibi ilk kuşak buldukları topluluğa göre şiveli konuşma durumu değişmektedir. Okulda şivesiz, mahallede şiveli konuşmaktadırlar. Bu durum kamusal mekânda en azından entegrasyon sağlayabildiklerinin göstergesidir.

Kültürün yeni kuşaklara aktarımı, memlekete götürme, kır sevdirme, kenti sevmeme üzerinden gerçekleşmektedir. Hatta Trabzon Spor renklerini içeren atkı, eldiven, su şişesi, tesbih gibi nesnelere de olduğu gibi, Karadeniz TV’yi zorla da olsa açtırarak kültür aktarımı sağlanmaya çalışılmaktadır. Futbol maçlarını izlemek için Trabzon’a gitmeleri, çocuklarının babadan Trabzon Sporlu olmaları hatta bu takımı tutmayanları hain ilan etmeleri, Rizeli birisinin Trabzon Sporunu destekleme durumunu (ben) “Rizeli ama Trabzon Spor şeyiyle (bilekliğimi kastediyor) geldi” diyerek buna şaşırması oldukça enteresandır. Bu durum bir takımı bir il (Trabzon) ile ilişkilendirdiklerini göstermektedir.

Bir görüşmeci bir olay üzerine okula gidip okulu karıştıracağını şöyle ifade etmektedir:

...atkısını, suluğunu falan getirmemeye başlamış (okula götürmemeyi kastediyor - nesne Trabzon Spor renkleriyle bezeli) son zamanlarda o da bir kaç arkadaşı ezik takım, mezik takım laf atıyor ondan dolayı biraz sıkıntılarımız var. Altı yaşındaki bi çocuğun formasıydı, yeleğiydi, atkısıydı, şapkasıydı, matarasıydı her türlü mesela bordo mavi her şeyini aldım. Mesela bir tane sindili “çizgi film karakteri” de suluğu vardı onu getiriyordu. Sürekli (götürüyordu) kardeşini kırıdıktan sonra mavi bir şeyi vardı biraz basita (basite) kaçtı, öbürü çelik matara olduğundan sağlık açısından şey yapıyorum ben, kızım niye öbürünü getirmiyorsun (götürmüyorsun) falan pişman muhabbet ediyordum. Ya öbürünü Ahmet (diğer evladı) kırdı yok budur şudur mazeret üretmeye başladı, ondan sonra annesinden öğrendim ki arkadaşları ona Trabzon Spor ezik takım demeye başlamış ondan dolayı her halde biraz şey yapmaya başlamış. Okula gidip orayı karıştırmam lazım. Bize her yer Trabzon⁸ (G2).

⁸ Yukarıdaki ifadenin “Bize Her Yer Trabzon” ile son bulmasının bazı temelleri vardır. 1980’lerde Trabzonspor maçlarında “en büyük Laz başka büyük yok” pankartında Trabzon Türkiye’nin bir parçası görülürken, 2000’lerden itibaren “Bize Her Yer Trabzon” sloganıyla beraber bu tersine dönüş ve mikro milliyetçi vurguyla Türkiye’nin ve Dünya’nın her yerinin metaforik bir biçimde Trabzon’un bir parçası olduğu vurgusu ortaya çıkıyor. (Bozok 2012:425).

4. Sonuç

Dernekler her ne kadar kente adapte olmayı kolaylaştırıcı unsurlar olsalar da belli süre sonra bu kolaylaştırıcı unsur ortadan kalkar ve kente adapte olma sürecini zorlaştırır. Kişiler dernek ve cemaat faaliyetlerine katılarak yerele ait mekânda olmamalarına rağmen yerelle kesintisiz bir ilişki kurarlar ve yerel olmayan mekânı yerelleştirirler. Bu alışkanlık diğer gruplarla, kent sunmuş olduğu daha başka imkânlardan faydalanmalarına engel olur. Kentte adapte olmakta zorluk çekerler. Kişiler daha önce karşılaşmadıkları gruplara karşı bilinçli ve bilinçsiz önyargılarda bulunurlar. Başkalarıyla olan etkileşim ve ilişki kişilerin ufkunu ve dünyaya bakış açılarını geliştirir. Katılımcılardan bir tanesi Of’ta karşılaştığı bir Kürt grup için şöyle söylemektedir:

...yani gerçekten Kürt demezsin, namazında niyazında, inançlı, itikatlı insanlar... (K 2)⁹.

Buradan hareketle kişilerin karşılaştıkları olay ve olgular ne kadar fazlaysa olay ve olgularla ilişkilenebilir biçimleri de o derece farklılaşmakta ve çeşitlenmektedir. Kişilerin tavrını davranışlarını hatta kendini tanımak için bir başkası ile “kendinden olmayan” ile ilişkide bulunması ön yargıları ortadan kaldırır. Daha önce üniversiteye kadar Kürt bir grupla etkileşim içerisinde değilken “Kürt olmak” hakkında fikir sahibi idim. Fakat üniversiteye gittikten, Bilecik’e gidip öğrencilerimin birçoğunu Kürt olması ve Siirt’e gidip daha fazla kültürel ilişkilerde bulunduktan sonra aslında Kürt’ün ne demek olduğunu ilişki kurarak öğrendim. Bu konuda önyargılarımın olma nedeni: Milliyetçi olmayan bir ailede ama milliyetçi bir çevrede büyümemdir. Nitekim bu durumu diğer gruplarla etkileşim kurarak aştım. Dernekler kişilerin diğer gruplarla ilişkilenebilir önünde bir engel konumdadır. Bunu söyleyen kişi 25 yıldır Ankara’da yaşamasına rağmen herhangi bir Kürt grupla Ankara’da değil de Of’ta bir yaylada karşılaşılıyor olması Ankara’daki “diğer” ile ilişkilerinin neredeyse olmadığını göstergesidir¹⁰.

Dernek üyeleri memleketlerine eş, dost, akraba ziyareti için gitmektedirler. Fakat bireylerin kentte ikamet süreleri arttıkça memlekete gitme sıklıkları azalmaktadır. Yani bireyler zaman ilerledikçe daha çok kente alışmakta ve kendilerini geldikleri yere ait hissetmektedirler. Eğitim seviyesi arttıkça dernekle ilişkiler zayıfladığı gibi yine en yakın arkadaş ve borç para verme ayrıca kar odaklı yatırım yapma durumları da değişmektedir. Derneğe gelenlerin yaş ortalaması yüksektir. Doğum yeri Of

⁹Bu kişinin kendisi inşaat işi ile uğraşmasına rağmen memleketinde ev yaptırırken Kürt işçiyi tercih etme sebebi şudur: Kişiler göç ettikleri toplumlarda belli konum ve sınıf içerisinde dâhil olurlar. Köken bölgede orta sınıfa dâhil olan bir birey göç ettiği şehirde alt sınıf içerisinde dâhil olmuş olabilir. Genelde Trabzon ve özde Of içerisinde inşaat işi genelde “altsınıf” işi olarak “Kürt” işçiler tarafından yapılmaktadır. Ankara’ya göç etmiş ve nispeten başarılı olmuş bir kişi memleketine döndüğünde ev yapımını “altsınıf” uğraşı olarak tanımlanan bir toplumsal yapıda kendi yapmak istememektedir. Her ne kadar uluslararası göç teorisi olarak Kümülatif (Birikimsel – Birikimli) Nedensellik görülse de bu teori içerisindeki bir işin ya da sektörün belli gruplarla ilişkilendirilmesi ve yerli nüfusun sektörde boşluk olsa bile o işi tercih etmemesi ile ilişki kurulabilir (Abadan, Unat 2006: 66 – 67).

¹⁰Her ne kadar bu paragraf konunun “etnisite – sınıf – kimlik” olduğu izlenimi verse de durum kentleşme ile ilgilidir. Buradaki mesele uzun yıllar farklı grupların etkileşim halinde olduğu ve olma ihtimalinin çok yüksek olduğu bir mekânda etkileşimin çok düşük olması ve bunun da kentleşme pratiğiyle ilgili olmasıdır. Ayrıca bu durum sadece Karadeniz’le ilgili de değildir. Bir Kürt grup da Karadenizli birisiyle ilk kez ilişkilendiğinde benzer tepkiler verebilmektedir. Bunu ifade ederken de kişisel hikâyeye yer verilmesinin nedeni de; ön yargı, etkileşim ve bu kalıp yargıların kırılması bağlamıdır.

olan ile Ankara olan arasında da farklılıklar mevcuttur. Doğum yeri ve doğduğu yerde yaşama süresi de dernekle ilişki kurmada belirleyici olmaktadır.

Bu yönüyle hemşeri dernekleri kente göç eden kişilerin, kentten ikincil ilişkiler ağı içinde derin kültür şoku yaşamadan birincil ilişkiler ağından ikincil ilişkiler ağına geçmede kentle bütünleşmelerini sağlamaktadır. Diğer taraftan kente göç eden kişileri kendi değer, normları bağlamında, aralarında kaynaştırıp kentlilerinden farklı duyan, düşünen ve davranan kentlilerle iletişimini engelleyerek kentlileşme süreci önünde engel oluşturmaktadır. Ayrıca bunlardan farklı olarak bu derneklerin kendi kuruluş niyetlerinden bağımsız olarak gelişen "entegrasyon" adı altında kişilerin asimilasyonuna sebep olduğu, yerel kimliklerin unutturulduğu, ulus kimliğine en yakın potada eritiği eleştirilmektedir (Özkan, 2012).

Göç genel olarak kaynak bölge ile hedef bölge arasındaki (diğer göç teorileri de dâhil edilirse) farklılıklara işaret eder. Mekânın çekiciliği söz konusudur, bu çekicilik ister ekonomik, sosyal ister kültürel olsun değişmeyecektir. Nüfus hareketliliği bir üst yapıya eklenme (dışlanma da olabilir) şeklinde olsa bile toplumsal cinsiyet bağlamında bir değişim ve dönüşümü de beraberinde getirir. Göçün giderek kadınlaşması gerçeği yanında aileleri ile beraber göç eden kadınlar (göç ettiği yere bağlı olarak değişir) aynı zamanda doğup büyüdüğü ve toplumsal baskı ve denetim mekanizmalarından da göç eder. Göç kadını özgürleştirir. Birkaç katılımcı kendilerinin memlekete dönmek istediklerini fakat eşlerinin (kadınların) kesinlikle istemediğini belirtmiştir. Kendilerini daha özgür hissettiklerini, karışan kişilerin olmadığını ve kendi kararlarını kendileri verdiklerini de söylemişlerdir (K2-K3) Fakat burada önemli nokta her ne kadar Of'a göre kadın için bir kazanım olsa da kadınlık için yeterli değildir. Çünkü göç süreci ile özgürleştiğini sanan kadının durumu şöyledir: ne yemek yapılacağına karar vermek, tek başına alışverişe gitmek, dışarda yemek yemeyi organize edebilmek, çocukların hangi tarzda, nerede eğitim alacaklarına karar vermek. Yine ataerkil kodlar süreklilikli olarak yeniden üretilir. Üretim ve karar verme mekanizmalarına dâhil olmaz, kamusal alan özel alana yaklaştığı/benzediği ölçüde dâhil olur. İşte bu tam olarak pseudo freedom/sözde özgürlüktür (Pessar, Patricia, 1999). Derneklere hem Türkiye, Ankara hem de özelde bu gruplarda kadınların üye oranı düşüktür. Kadınların kamusal alana katılmalarındaki engellerin kaldırılamamış olmasının yanında toplumsal cinsiyet rollerinin aslında yeniden ve yeniden üretiliyor olması önemli bir sorundur.

Sonuç olarak şu söylenebilir, başlangıçta bu dernekler kentlileşme sürecinde tampon mekanizması olarak rol almakla beraber aynı zamanda kente adaptasyonu engellemekte ve yavaşlatmaktadır. Bu dernekler ilk göç zamanlarına ait etkinliklerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Ancak evrensel değerler üzerine yeniden inşa edilirse, diğer kültürler ile kaynaşma, etkileşim ve entegrasyon yolunu seçerlerse yeniden etkinlik kazanabilirler. Fakat makale boyunca ortaya konmaya çalıştığım karşılık olarak "ben bir Ofliyim (ya da başka yerli) ve kentlileşmek istemiyorum, neden benim (bizim) adımıza hesaplar yapıyorsunuz?" demesi karşısında söyleyecek bir şeyim yoktur.

Katkı Belirtme

Makaleye katkılarından dolayı Ayla Deniz'e teşekkür ederim.

Kaynakça

- Abadan, U. N. (2006). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akbaş, E. (2012). Göçmenler Arasındaki Dayanımcı Ağların Dönüşümü: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu. Derleyen: S. Gülfere, İhlamur Öner, N. Aslı Şirin Öner, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, İstanbul, İletişim Yayınları, 335-351.
- Aksoylu, K. (2016). Karadeniz Deyince. Derleyen: Uğur Biryol, *Karardı Karadeniz*, İletişim Yayınları, 43-73. İstanbul.
- Bal, H. (2008). *Kent sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Bartram D., V. Poros M. ve Monforte P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. (Çeviren: İtir Ağabeyoğlu Tuncay) Ankara Hece Yayınları.
- Bilgin, N. N. (2007). *Kimlik İnşası*, Aşına Kitapları.
- Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*. Cultural Theory: An Anthology.
- Ckut Krilić, S. (2011). The Role of Ethnicity in Qualitative Migration Research. *Migracijske i etnicke teme*, 27(2), 161-175.
- Deniz, A. (2017). Kesişen Kimlikler Ekseninde Bir Konum Tartışması: Bir Kadın Araştırmacının Türkiye'de Yaşayan Rus Göçmen Kadınlarla Karşılamaından Notlar. *Fe Dergi* 9, no. 1, 12-26.
- Erder, S. (2015). *İstanbul Bir Kervansaray (Mı?)*: Göç Yazıları. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erder, S. (1998). "Köysüz "Köylü" Göçü", *Görüş* 34.
- Gençler, A. (2015). *Emek Göçü ve Ekonomisi*. İstanbul Der Yayınları.
- Görmez, K. (1997). *Kent ve Siyaset: Bir Metropol Alanda Kentleşme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Köse, A. (2008). Küreselleşme Çağında Bir Aidiyet Zemini ve Örgütlenme Şekli Olarak Hemşerilik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, ss.3.
- Kulaçoğlu, H. (2016). *Dönmeye Direnmek* Derleyen: Uğur Biryol, *Karardı Karadeniz*. İstanbul, İletişim Yayınları, 219-228.
- Kurtoğlu, A. (2004). *Hemşerilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği* İstanbul İletişim Yayınları.
- Kurtoğlu, A. (2005). Mekansal Bir Olgu Olarak Hemşerilik ve Bir Hemşerilik Mekanı Olarak Dernekler. *European Journal of Turkish Studies*. Social Sciences on Contemporary Turkey.
- Kuş Saillard, E. (2010). Ruhsal Hastalara Yönelik Damgalamaya İlişkin Psikiyatrist Görüşleri ve Öneriler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21 (1): 14-24.
- Massey Douglas S., Arango, J., Hugo G., Kouaouci, A., Pelegrino, A. ve Taylor J.E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal", *Population and Development Review* Vol: 19 No:3 September, pp: 431 – 466.
- Maxwell, J.A. (2005). *Qualitative research design: An interactive approach*, 2nd edition. Thousand Oaks, CA:Sage Publications. Paperback.
- Miles, M.B, Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage. s. 352.
- Özkan, M. (2012). Karadeniz Halkları, Asimilasyon ve Re Asimilasyon. Derleyen: Uğur Biryol, *Karardı Karadeniz*, İstanbul, İletişim Yayınları, 163-177.
- Özkiraz, A., Acungil, Y. (2012). Hemşeri Derneklerinin Kentlileşme Sürecindeki Rolü (Tokat Örneği). *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, s.29(1).
- Pessar, P.R. (1999). Engendering Migration Studies: The Case of New Immigrants in The United States, *American Behavioral Scientist*, pp. 577 – 600.
- Poros, M.V. (2011). *Modern Migrations: Gujarati Indian Networks in New York and London*. Standford, CA: Standford University Press.
- Qian, J., Zhu, H., Liu, Y. (2011). Investigating Urban Migrants' Sense of Place Through A Multi-Scalar Perspective. *Journal of environmental psychology*, pp. 31(2), 170-183.
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye'de Kentleşme: Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme Süreci*, Ankara: Kültür Bakanlığı ss. 292.
- Pessar, Patricia R. (1999). The Role of Gender, Household, and the Social Networks in the Migration Process: A Review and Appraisal,

The Handbook of International Migration: The American Experience, Ed. by Charles Hirschman, Philip Kasinitz, Josh DeWind, USA, Sage Publications.

Terzi, E., Koçak, Y. (2014). Hemşehri Dernekleri, Hemşehrilik Bilinci ve Kentleşme ilişkisi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul/Sultangazi'deki Karşılı Hemşehri Dernekleri Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 32.

Toksöz, F. (1983). *Dernekler, Cumhuriyet dönemi Türk ansiklopedisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.